

3. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 28.03.2026).

УДК 336.71:343.72(477)

Волкова В. В.

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Мельник В. О.

*магістрант ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З БАНКІВСЬКИМ ШАХРАЙСТВОМ В УКРАЇНІ

Вступ. Сучасний етап розвитку фінансового сектору характеризується тотальною цифровізацією банківських процесів, яка, з одного боку, забезпечила безпрецедентну доступність послуг, а з іншого, – сформувала нове поле вразливостей. Трансформація традиційного банківського бізнесу в цифрові екосистеми супроводжується еволюцією злочинних схем, які адаптуються до технологічних змін швидше, ніж системи захисту.

Актуальність дослідження підтверджується критичною динамікою: за період 2020–2024 рр. кількість зареєстрованих випадків банківського шахрайства в Україні зросла більш ніж у 2,3 рази – з 82,4 тис. до 193,2 тис. інцидентів. Фінансовий складник викликає ще більше занепокоєння: обсяг прямих збитків збільшився у 3,56 рази, досягнувши 11,4 млрд гривень у 2024 р. Такі показники свідчать не лише про масштабування загрози, але й про зростання «середнього чека» однієї операції, що свідчить про перехід шахраїв від масованих примітивних атак до складних багатовекторних операцій.

Сприятливе середовище для розвитку шахрайських практик формується під впливом комплексу факторів. По-перше, це швидке впровадження інструментів дистанційного обслуговування, які випереджають рівень цифрової гігієни користувачів. По-друге, системна недосконалість механізмів внутрішнього моніторингу та систем боротьби з шахрайством у низці фінансових установ. Нарешті, ситуація ускладнюється фактором війни, який підвищив соціальну вразливість населення та спровокував появу нових маніпулятивних схем (псевдоблагодійність, фіктивні платежі тощо). У сукупності це вимагає негайного перегляду стратегій кібербезпеки та посилення взаємодії між банківським сектором, правоохоронними органами та регулятором для мінімізації системних ризиків.

Мета роботи. Метою дослідження є аналіз сутності банківського шахрайства, оцінка сучасного механізму боротьби з ним в Україні та визначення напрямів удосконалення системи захисту з урахуванням зарубіжного досвіду.

Основна частина. Банківське шахрайство – це багатогранне явище, яке поєднує фінансові, технологічні та соціально-поведінкові аспекти [3, с. 428]. Економічна сутність шахрайства полягає не лише у прямій матеріальній шкоді, а й у дестабілізації кредитної системи, збільшенні операційних ризиків та підриві

довіри до банківських установ. Основними факторами поширення шахрайства є: недосконалі системи внутрішнього контролю, низький рівень фінансової грамотності клієнтів, швидкий розвиток цифрових каналів без належного захисту, а також внутрішні загрози з боку банківського персоналу.

Сучасні шахрайські схеми характеризуються такими тенденціями: фішингові та смішингові атаки – 31 %, соціальна інженерія – 24 %, несанкціоновані транзакції шляхом перехоплення ОТР-кодів – 18 %. Частка віддалених схем зростає з 68 % у 2020 р. до 88 % у 2024 р., що свідчить про системний перехід злочинної діяльності в цифровий простір.

Таблиця 1 – Динаміка банківського шахрайства в Україні (2020–2024 рр.)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість випадків (тис.)	82,4	104,3	131,7	168,5	193,2
Збитки (млрд грн)	3,2	4,8	6,1	8,7	11,4
Частка дистанційних схем (%)	68	73	79	83	88
Рівень автовиявлення шахрайства (%)	–	48	55	63	71

Джерело: складено автором на основі даних [1; 2]

Оцінка систем внутрішнього контролю виявила глибоку технологічну диференціацію між фінансовими установами, яка безпосередньо корелює з їх інвестиційними можливостями. Великі системно важливі банки, що впроваджують інтелектуальні платформи боротьби з шахрайством на основі машинного навчання, досягли автоматичного рівня виявлення шахрайства на рівні 82 %, тоді як у малих банках цей показник становить лише 44 % через використання застарілих сценарних методів моніторингу. Така нерівномірність створює вразливі зони в загальнонаціональній банківській мережі, які активно використовуються зловмисниками для виведення коштів. Водночас ефективність механізмів реагування постфактум залишається критично низькою: частка активів, повернутих постраждалим клієнтам, не перевищує 10 %. Це пов'язано з високою швидкістю транзакцій через системи миттєвих платежів, недосконалими процедурами блокування рахунків фіктивних осіб та недостатньою ефективністю міжбанківського обміну даними про інциденти, що вимагає переходу до проактивних стратегій захисту.

Аналіз зарубіжного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, підтверджує високу ефективність моделей, заснованих на принципах відкритого банкінгу та централізованому міжбанківському обміні даними про підозрілі транзакції в режимі реального часу. Впровадження суворих стандартів автентифікації клієнтів (SCA), передбачених директивою PSD2, дало змогу європейським фінансовим інституціям суттєво мінімізувати ризики несанкціонованого доступу до рахунків. Особливої уваги заслуговує використання інструментів прогнозової аналітики на базі великих даних (Big Data), які дають змогу виявляти аномалії в поведінці користувачів ще до моменту вчинення правопорушення. Крім технологічних рішень, провідні країни впроваджують масштабні національні програми підвищення цифрової грамотності, що формує у населення навички кібергігієни та знижує ефективність методів соціальної інженерії. Адаптація цих підходів до вітчизняних реалій через гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС та посилення

ролі регулятора у створенні єдиного інформаційного хабу з протидії фроду є стратегічно важливим напрямом зміцнення національної системи фінансової безпеки [6, с. 317].

Механізм боротьби з банківським шахрайством в Україні охоплює три рівні: превентивний, який включає багатofакторну автентифікацію, поведінкову аналітику та моделі ML; оперативне реагування, яке передбачає блокування транзакцій та внутрішні розслідування; та фінансовий моніторинг, який передбачає повідомлення про підозрілі транзакції до Державної служби фінансового моніторингу [4, с. 163]. Незважаючи на це, залишаються значні вразливості, зокрема фрагментована міжбанківська взаємодія, нерівномірний технологічний розвиток установ, формалізація процедур моніторингу та обмежена координація з правоохоронними органами.

Отже, наявна трирівнева система боротьби з банківським шахрайством потребує системної модернізації шляхом переходу від реактивної моделі до проактивної екосистеми безпеки. Пріоритетними напрямками вдосконалення мають стати створення єдиної загальнонаціональної платформи для миттєвого обміну даними про інциденти шахрайства між банками, правоохоронними органами та регулятором, а також впровадження єдиних стандартів кіберзахисту для установ усіх рівнів. Лише поєднання технологічної конвергенції на основі штучного інтелекту з підвищенням фінансової обізнаності громадян дасть змогу мінімізувати системні ризики та забезпечити стабільність фінансового сектору України в умовах глобальної цифровізації.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що масштаби банківського шахрайства в Україні зростають паралельно з розвитком цифрових фінансових технологій, що вимагає переходу від реактивної до проактивної, ризикоорієнтованої моделі контрзаходів. Ефективність механізмів захисту підвищується завдяки створенню централізованої міжбанківської платформи для обміну даними про шахрайські рахунки та «дропи» під координацією НБУ, гармонізації стандартів Strong Customer Authentication відповідно до вимог ЄС (PSD2), вирівнюванню технологічного рівня між великими та малими банками шляхом запровадження єдиних регуляторних вимог до систем боротьби з шахрайством, а також розширенню національних програм з підвищення фінансової грамотності населення. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки банківської системи та зміцненню довіри населення до фінансових установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про платіжне шахрайство. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistics/fraud> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Звіти про інциденти банківського шахрайства. *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб*. URL: <https://www.fg.gov.ua/uk/statistika> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Мирко Г. Є. Визначення поняття шахрайства в банківській сфері за кримінальним законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 427–430.
4. Нежива М. О., Мисюк В. О. Протидія шахрайству в умовах війни. *Бізнес-інформ*. 2023. № 1. С. 160–166.

5. European Banking Authority. Report on fraud prevention and detection 2023. URL: <https://www.eba.europa.eu> (дата звернення: 15.03.2025).

6. Аналіз сучасних методів шахрайства в банківських платіжних системах. К. Р. Жмуровська, К. Е. Чукалов, В. О. Товстик та ін. *Modern research in science and education*. Chicago, 2024. P. 315–321.

УДК 336.7

Волкова В. В.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Філімонова А. О.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки України спостерігається підвищення рівня макроекономічної нестабільності, що проявляється в інфляційних процесах, коливаннях валютного курсу та посиленні впливу глобальних фінансових факторів. Вагому роль у забезпеченні макроекономічної рівноваги відіграє Національний банк України, який здійснює грошово-кредитне регулювання з метою підтримання стабільності грошової одиниці та фінансової системи загалом. У наукових дослідженнях вітчизняних учених значна увага приділяється оцінці ефективності інструментів монетарної політики та їх впливу на функціонування фінансового ринку. У зв'язку з цим дослідження впливу монетарної політики НБУ на розвиток внутрішнього фінансового ринку набуває особливої актуальності та має важливе теоретичне і практичне значення, особливо в умовах воєнного стану та підвищеної макроекономічної невизначеності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових працях значна увага приділяється оцінці ефективності інструментів монетарної політики, зокрема у дослідженнях С. В. Глуценка щодо теорії та практики монетарної політики, С. М. Савлука та С. М. Аржевітіна стосовно діяльності центрального банку, а також у роботах Є. В. Ткача та П. О. Нікіфорова, де аналізується інституційне середовище фіскальної та монетарної політики.

Мета роботи – аналіз ефективності монетарної політики НБУ, її впливу на вітчизняний фінансовий ринок та оцінка супутніх ризиків у короткостроковій і довгостроковій перспективах.

Основа частина. Монетарна політика Національного банку України є системою заходів, спрямованих на регулювання грошового обігу та забезпечення макроекономічної стабільності. За допомогою неї забезпечується цінова стабільність, що реалізується через режим інфляційного таргетування, а також підтримання стабільності фінансової системи [3, с. 37].